

DONESEK K ZGODOVINI PREKMURJA V STAREM VEKU

JARO SASEL

1

ARHEOLOŠKA NAJDISCA*

Občina Beltinci

Bratonci

P**Kameno orodje od tod hrani Pokrajinski muzej v Mariboru, inv. A 51.

R V bližini naselja obstajajo sledovi gomil iz rimske dobe; najdbe so baje shranjene delno v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, delno v Prekmurskem muzeju v Soboti. Prim. F. G(umilar), Kje je bila rimska naselbina Halicanum? Ljudski glas (Murska Sobota) št. 48, 6. XII. 1951 ter F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, kjer je kraj označen z znakom za rimske najdbe.

Dokležovje

R »Za Dokležovjem« je več gomil iz rimske dobe, kot omenja F. Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Ljubljana 1926, 24. Isto piše F. G(umilar) n. n. m., ki pristavlja, da se najdbe iz gomil danes delno hranijo v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, delno v Prekmurskem muzeju v Soboti. Prim. tudi F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, kjer je kraj označen z znakom za rimske najdbe, ter B. Saria, Antike Inschriften aus Jugoslawien, Zagreb 1938, str. 195, dalje, KLDB 301.

Ižakovci

R Pri »marofu« so naleteli na ostanke rimske zgradbe, enako pod Osredkom. F. G(umilar) n. n. m. KLDB 301.

* Težavno je zbrati ta najdišča za Prekmurje, ki je bilo v tem pogledu dokaj zanemarljivo; preddela skorajda ne obstajajo. Gotovo sem marsikaj izpustil, tembolj, ker se nisem imel prilike v večji meri osebno povezati z domačini-ljubitelji stare zgodovine. Za mnogo opozoril se moram zahvaliti Franu Gumilarju, upravniku Mestnega muzeja v Ptujju, dalje, Stanetu Pahiču, kustosu v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, ter Ivanu Kovaču, profesorju v Ljubljani. Čeprav mi je J. Maučec, leta 1954 izdani zemljevid Prekmurja poznan, sem moral vendar naslednje arheološke točke, ki jih navaja, izpustiti, ker mi ni uspelo dobiti zanj dokumentacije: Beltinci (obč. Beltinci); Cankova (obč. Cankova); Grad (Gornja Lendava); Hotiza (obč. Gaberje); Sr. Petanji (obč. Tišina); Trdkova (obč. Kuzma).

** P = prazgodovinsko obdobje; R = antično obdobje; N = časovno še neopredeljeno obdobje. Kratica AIJ pomeni V. Hoffiller-B. Saria; Antike Inschriften aus Jugoslawien, Zagreb 1938; CIL = Corpus inscriptionum Latinarum, Berlin; KLDB = Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937. Najdišča sem uredil po občinah; abecedni seznam arheoloških najdišč glej pod sliko 1.

Lipovci

P Večje kameno orodje v obliki sekire s toporiščno luknjo, imenovano »kamena strela«, hrani upraviteljstvo osnovne šole v Soboti. Povedal Ivan Kovač, prof. R Rimska gomila. KLDB 301.

Občina Bodonci

Bodonci

P F. Baš, Arheološka karta v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, označuje kraj kot najdišče bronaste dobe.

Občina Bogojina

Bogojina

R Rimske gomile omenja B. Saria n. n. m. Rimsko žaro iz tega kraja hrani muzej v Szombathu (najdena okoli leta 1931). Rimske priložnostne najdbe omenja F. G(umilar) n. n. m. Prim. tudi F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, kjer je kraj označen z znakom za rimske najdbe. KLDB 301 omenja tri rimske gomile severovzhodno od kapelice sv. Urbana.

Bukovnica

P F. Baš, Arheološka karta v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, označuje kraj kot najdišče mlajše kamene dobe ter navaja poleg tudi znak za gradišče.

Ivanci

R Rimske gomile pri tem kraju omenja B. Saria n. n. m. Rimske priložnostne najdbe pa F. G(umilar) n. n. m. Prim. tudi F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.

Občina Dobrovnik

Dobrovnik

R Pri obdelovalnih delih so kmetje že večkrat naleteli na ostanke rimske tvarne kulture; glinasto posodo od tod hrani soboški muzej. Opozorilo prof. Ivana Kovača. F. Baš označuje kraj na Arheološki karti v Pokrajinskem muzeju v Mariboru kot rimsko najdišče, s katerega so znani antični novci.

Kobilje

P Najdbe mlajše kamene dobe omenja iz kraja J. Maučec, Zgodovina Slovenske krajine, izhajalo v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 11, 13. III. 1932. Pokrajinski muzej v Mariboru

hrani od tod kameno orodje, inv. A 86.
R Rimske priložnostne najdbe omenja iz kraja F. G(umilar) n. n. m.

Občina Gornji Petrovci

Gornji Petrovci

P Kameno sekiro iz kraja hrani muzej v Budimpešti; opozorilo šol. inšp. v Soboti, Horvata Bele. F. Baš, Arheološka karta v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, omenja iz kraja najdbe mlajše kamene dobe ter starejše železne dobe.

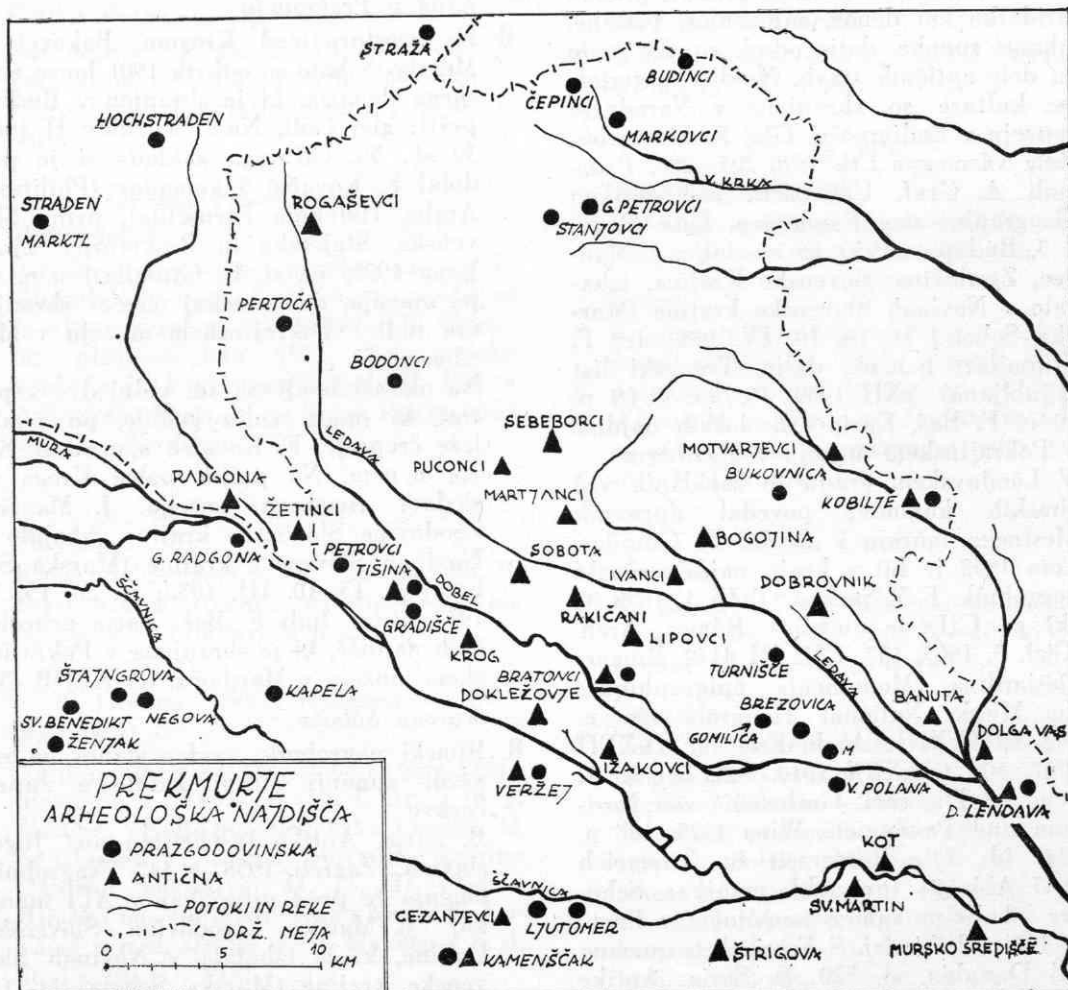
Stanjovci

P Kameno sekiro hrani upraviteljstvo osnovne šole v Soboti. Opozorilo prof. Ivana Kovača.

Občina Lendava

Banuta

R Rimske priložnostne najdbe omenja iz kraja F. G(umilar) n. n. m. Prim. tudi F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.

Sl. 1. Abecedni seznam arheoloških najdišč

Naselje:	Občina:	Naselje:	Občina:	Naselje:	Občina:
Banuta	Lendava	Gomilica	Turnišče	Pertoča	Rogašovci
Bodonci	Bodonci	Gornji Petrovci	Gornji Petrovci	Puconci	Puconci
Bogojina	Bogojina	Gradišče p. Tišina	Tišina	Radgona	Gornja Radgona
Bratoncei	Beltinci	Ivanci	Bogojina	Rakičani	Sobota
Brezovica	Beltinci	Ižakovci	Beltinci	Rogašovci	Rogašovci
Budinci	Polana	Kobilje	Dobrovnik	Sebeborci	Martjanci
Bukovnica	Šalovci	Krog v Prekmurju	Sobota	Sobota	Sobota
Cepinci	Bogojina	Lipovci	Tišina	Gornji Petrovci	Gornji Petrovci
Dobrovnik	Šalovci	Mala Polana	Polana	Tišina	Tišina
Dokležovje	Dobrovnik	Markovci v Bomecih	Salovci	Turnišče	Turnišče
Dolja Lendava	Beltinci	Martjanci	Polana	Velika Polana	Polana
Duga ves	Lendava	Motvarjevci	Martjanci	Zetinci	Gornja Radgona
			Prosenjakovci		

Dolnja Lendava

P Najdbe mlajše kamene dobe iz tega kraja omenja F. Baš, Arheološka karta v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, ter KLDB 305.

R Leta 1810 so našli v bližini naselja zlat in srebrn rimski denar, med drugim tudi novce Julija Cezarja. V drugi polovici XIX. stol. sta pričela izkopavati v kraju dr. Szánto, ravnatelj bivše meščanske šole v Dolnji Lendavi, in Koloman Drvarič, sodnik v Dolnji Lendavi. Na prostoru med Dolnjo Lendavo in Dugo vesjo sta odkrila 30 rimskih grobov, grobne pridačke kot denar, zapestnice, prstane, uhane, sponke, dalje odsek rimske ceste in dele antičnih stavb. Najdbe materialne kulture so shranjene v Narodnem muzeju v Budimpešti. Glej K. Dervarics, Zala vármegye Erk. 1896, 203—223. Prim. tudi A. Graf, Uebersicht der antiken Geographie von Pannonien, Diss. Pann. I 5, Budapest 1936, 68 s.; dalje J. Maučec, Zgodovina Slovenske Krajine, izhajalo v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 15, 10. IV. 1932, ter F. G(umilar) n. n. m., dalje, Trgovski list (Ljubljana) XXII 1939, 16. jun. št. 68 p. 10 in F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.

V Lendavskem gradu je zazidanih več rimskih kamnov; povedal upravnik Mestnega muzeja v Ptuju, F. Gumilar. Leta 1852 je bil v kraju najden rimski nagrobnik. E. V. Sacken, JbZK 1, 1856, 83 (ki ga CIL ne omenja). Rómer, Arch. Közl. 5, 1863, 157. CIL III 4149. Rómer-Desjardins, Monuments épigraphiques du Musée National Hongrois 104 n. 209 T. XXXIII; Arch. Ert. NF XXVII 1907, 302 ter XXX 1910, 328, 331 s. A. Schober, Die röm. Grabsteine von Noricum und Pannonien, Wien 1925, 107 n. 254; id., Die Römerzeit in Österreich 1935 Abb. 24 (pri AIJ manjka; Schober lokalizira kamen pomotoma v Poet., v. 1 čita *Vibinus*). S Ferri, Arte romana sul Danubio, sl. 320. B. Saria, Antike Inschriften aus Jugoslavien, Zagreb 1938 n. 448. F. Gumilar, Dolnja Lendava, Trgovski list (Ljubljana) XXII 1939, 16. junija št. 68 p. 10.

Duga ves

R Leta 1868 so našli na severni strani vaškega polja rimski lonec; v njem je bil denar in rimski nakit. J. Maučec, Zgodovina Slovenske krajine, izhajalo v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 20, 15. III. 1932. Prim. tudi sub Dolnja Lendava.

Občina Martjanci

Martjanci

R Rimske najdbe omenja F. Baš, Karta arheoloških najdišč, ki je shranjena v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.

Sebeborci

R Gomile iz rimske dobe omenja B. Saria v n. d. str. 195.

Občina Sobota (Murska)

Krog v Prekmurju

R Na prostoru med Krogom, Bakovci in Mursko Soboto so odkrili 1901 lonec rimskega denarja, ki je shranjen v Budimpešti; glej Goll, Num. Közlöny II 1903, 39 sl., 56. Od tega zaklada si je pridobil F. Kovačič 5 komadov (Philippus Arabs, Herennia Etruscilla), prim. Slovenska Štajerska in Prekmurje, Ljubljana 1926, 19. sl. F. G(umilar) n. n. m. pa omenja, da je nekaj novcev shranjenih tudi v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.

Na okoliških njivah sta vidni dve vzpetini, ki imata videz gomile, po zemlji leže črepinje. F. Kovačič n. n. m. B. Saria n. n. m. Na poljih poleg Kroga so sledovi rimskega naselja. J. Maučec, Zgodovina Slovenske krajine, izhajalo v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 15, 10. III. 1932; št. 20, 15. V. 1932. Prim. tudi F. Baš, Karta arheoloških najdišč, ki je shranjena v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, ter KLDB 459.

Murska Sobota

R Rimski nagrobnik, vzdan danes na severni zunanji strani katoliške župne cerkve.

B. Saria, Antike Inschriften aus Jugoslavien, Zagreb 1938 n. 447. Nagrobnik omenja že pred njim (kar v AIJ manjka) J. Maučec, Zgodovina Slovenske krajine, ki je izhajala v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 15, 10. IV. 1932; št. 20, 15. V. 1932. F. Kovačič v n. d. str. 24. F. G(umilar) n. n. m. Prim. tudi F. Baš, Karta arheoloških najdišč, shranjena v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, ter KLDB 459, ki omenja od tod tudi rimske novce.

Rakičan

R Rimske gomile omenja B. Saria v n. d. str. 195. Rimske priložnostne najdbe omenja F. G(umilar) n. n. m.

Občina Polana

Brezovica

- P Kot najdišče iz mlajše kamene dobe je kraj označil F. Baš v Arheološki karti, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Mala Polana

- P Štiri kamene sekire hrani soboški muzej. Kot najdišče iz mlajše kamene dobe je kraj označil F. Baš v Arheološki karti, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Velika Polana

- P Kot najdišče iz mlajše kamene dobe je kraj označil F. Baš v Arheološki karti, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Občina Prosenjakovci

Motbarjevci

- R Rimske priložnostne najdbe omenja F. G(umilar) n. n. m. V bližnjem gozdu so še vidne rimskodobne gomile; F. Gumilar pismeno leta 1955. Kot rimsko najdišče je kraj označil tudi F. Baš v Arheološki karti, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Občina Puconci

Puconci

- R Rimskodobne gomile od tod omenja B. Saria n. n. m. Rimske priložnostne najdbe pa F. G(umilar) n. n. m.

Občina Gornja Radgona

Radgona

- P Najdbe mlajše kamene dobe iz tega kraja omenjata F. Kovačič v n. d. str. 2 in J. Maučec, Zgodovina Slovenske krajine, ki je izhajala v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 11, 13. III. 1932.
- R Rimsko naselje domnevata v kraju F. Kovačič v n. d. str. 24 ter J. Maučec v n. d. št. 15, 10. III. 1932.

Žetinci

- R V kraju so naleteli na rimsko zidovje in mozaike. F. Kovačič n. n. m.

Občina Rogašovci

Pertoča

- P Kot najdišče iz mlajše kamene dobe je kraj označil F. Baš v Arheološki karti, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Rogašovci

- R Kot rimskodobno najdišče je kraj označil F. Baš v Arheološki karti, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru.

Občina Šalovci

Budinci

- P Kameno orodje od tod hrani Pokrajinski muzej v Mariboru, inv. A 75.

Čepinci

- P Kameno orodje iz tega kraja hrani Pokrajinski muzej v Mariboru, inv. A 69.

Markovci v Bomecih

- P Kameno orodje iz kraja hrani Pokrajinski muzej v Mariboru, inv. A 25.

Občina Tišina

Gradišče pri Tišini

- N Ime daje slutiti obstoj arheološke točke. Sled gradišča omenja KLDB 464.

Tišina

- P Najdbe starejše železne dobe ter rimskodobne najdbe iz kraja omenja F. Baš.
- R Arheološka karta, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru. Na severo-zahodni strani vasi je prazgodovinsko gradišče; KLDB 464.

Občina Turnišče

Gomilica

- P Na posestvu Petra Sobočana je našel kameno sekiro prof. Ivan Kovač, ki jo je predal soboškemu muzeju.

Turnišče

- P Tako imenovano »kameno strelo« — veliko kameno orodje v obliki sekire s toporiščno luknjo — hrani muzej v Budimpešti; opozorilo Horvata Bele, šol. inšp. v Soboti. Najdbe iz mlajše kamene dobe omenjajo F. Kovačič v n. d. str. 2. J. Maučec, Zgodovina Slovenske krajine, izhajalo v Novinah Slovenske krajine (Murska Sobota) št. 11, 13. marca 1932. F. Baš, Arheološka karta, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Mariboru. KLDB 506. Ravnatelj Narodnega muz. v Ljubljani, dr. J. Kastelic, sporoča ustno o ostankih starejše železne dobe.

murju preiskanih arheoloških objektov malo. Kot je razvidno iz navedb literature, so nabrani podatki v večji meri plod dobre volje kot raziskovanja in da predstavljajo le približen rezultat, dobljen na osnovi notic ljubiteljev prekmurskih tal.

Na prvi pogled je razvidno, da bo prazgodovinska najdišča treba še sistematično raziskati, preden bo o njih mogoče izreči kakršenkoli zaključek. Očitno se v dokajšnji meri vežejo na poselitvene in kulturne skupine onstran državne meje (skupina Čepinci, skupina Pertoča, Kobilje). So pa zabeležene točke tako raztresene, oziroma ležijo na takem prostoru, da bi načelno skoraj že govorili o sklenjeni poselitvi, ne le o slučajnih najdbah. Seveda še ni mogoče določiti epoho te poselitve.

Najdiščna črta Ženjāk—Radgona—Pertoča bi morda nakazovala neko prazgodovinsko prometno smer; prav tako črta Radgona—Tišina—Polana ter Polana—Turnišče. Če bi tovrstne ugotovitve bile zanesljive, bi olajšale nadaljnje iskanje poselitvenih sledov, ponazarjale odmrlo življenje ter določile prastara prometna pota. Na podlagi nekaj slučajno najdenih in slučajno ohranjenih kamenitih sekir to seveda ni mogoče dokazovati.

Antična najdišča bolj razločno nakazujejo prometne smeri. Grupirajo se v dve črti: 1. Radgona—Tišina—Ižakovci in dalje vzdolž Mure; 2. Veržej—Dokležovje—Ivančiči—Motvarjevci ali Kobilje. Morda bo postala sčasoma razločna še tretja črta: Sv. Martin—Dolnja Lendava. Točka, kjer se prvi dve smeri križata — prostor med Šeboto in Veržejem — je morala uživati večji pomen, kot bi na prvi pogled sodili. Križišče je namreč vselej znak, ki kaže na poselitev in daje najugodnejši prostor za sestajanja in za menjavo robe. Prejkone smemo s tem računati tudi tukaj.

3

Večina točk, ki so na karti zarisane, ima kot rečeno pečat slučajnih najdb, ki razen poselitve izpričujejo le malo drugega. Znana sta pa iz Prekmurja tudi dva rimska napisa, prvi iz Dolnje Lendave, drugi iz Sobote, ki bi utegnili bolj zgovorno izpričevati antično obdobje.

Rimski nagrobnik, ki je bil leta 1852 najden* v Dolnji Lendavi (slika 2) je iz belega marmora. Njegovo napisno polje obdajata

* Horváth Sándor, Alsólendva (1942), p. 6 trdi, da je bil nagrobnik izoran že leta 1810, ne navaja pa vira, od koder je to črpal.

spiralna polstebra, ki nosita prečno gredo. Na levi polovici grede sta reliefno upodobljena merjasec in pes, na desni pa pes, ki lovi zajca. Nad gredo je vdolbina s tremi doprsji, rimsko odetega moža, žene v domačinskem oblačilu in otroka. Vrhnji zaključek nagrobnika tvorita heraldično vsak sebi obrnjena leva z ovnovo glavo v šapah, sredi med obema pa je bradata glava. Pod napisno ploskvijo sta upodobljena dva nasproti si plavajoča delfina. Višina nagrobnika = 208, širina = 77, višina črk = 7,5—4 cm.

Vibenus | Vanni f(i)lius | v(iv)us f(ec)it | sibi et | Marc(iae) Crispinae |⁵ con(i)ugi et Marcio | Vibiano f(ilio) an(n)orum VIII

Vibenus Vanijev sin je (nagrobnik) za živa postavil sebi, ženi Marciji Krispini in sinu Marciju Vibijanu, staremu 8 let.

Sl. 2. Rimski nagrobnik iz Dolnje Lendave, shranjen v Narodnem muzeju v Budimpešti; AIJ 448

Vsi, ki so napis objavili — tudi Th. Mommsen, CIL III 4149 —, ga lokalizirajo v Doljno Lendavo. Nagrobnik pa ima v budipeštanskem Narodnem muzeju, kjer je shranjen, kot najdišče navedeno Felsö Lendva (Inv. n. 23/1863) = Gornja Lendava (Grad)*. B. Saria, ki je nagrebnik l. c. poslednji objavil (AIJ 448), dvomi zaradi tega, da bi bil najden v Doljni Lendavi. K temu je treba pripomniti: Z oznako Felsö = gornja je mišljen morda dolnjelendavski grad; saj so višinske postojanke gradov često tako označevane, prim. grad Gornje Celje itd. Dalje, obravnavani nagrobnik omenja že E. v Sacken, Granbhügel bei Lövvö, JbZK 1, 1856, 81 ss., res brez teksta, vendar je po opisu evidentno, da je mišljen le-ta, in sicer »izoran v bližini kraja Dolnja Lendava«. Zadnji dvom o lokalizaciji pa mora odstraniti pogled na topografsko karto Prekmurja: rimskih najdišč iz ožjega in daljnjega okolja Gornje Lendave vobče ni. Bilo bi prav presenetljivo, če bi stalo od več kakor 20 prekmurskih najdišč eno — in to zelo pomembno — povsem osamljeno.

Pri vprašanju datacije kamna se je treba ozirati na naslednje: Ime *Vibenus Vanni f(ilius)* [cognomen z očetovim imenom v gen.] bi kazalo na komaj začetno stopnjo romanizacije. Enako ime njegovega sina, Marcija Vibiana, ki je na videz že malo bolj romanizirano, ker ima »praenomen«. Mogli bi ga torej datirati — kot n. pr. A. Schober l. c. — na konec I. stoletja. Toda časovno opredelitev je treba pomakniti še nekoliko naprej, ker moramo upoštevati dejstvo, da je bilo najdišče oziroma prebivališče teh ljudi zakotno, razmeroma daleč od mestnih središč (*Poetovio, Savaria, Andautonia*) in je tja le bolj počasi pronical rimski duh. Na drugi strani pa ne smemo iti preko prve polovice II. stoletja, kajti na nagrobniku ni začetnega posvetila bogovom posmrtja, *Dis manibus*, ki se začinja pojavljati na naših tleh s pričetkom II. stoletja in je sredi njega že pravilo. To datacijo bi odločilno podprlo tudi oblikovanje brade in las na doprsju umrlega, tipično za hadrijansko in antoninsko obdobje.

Kot rečeno, je bil kraj zakoten in le bolj počasi so pronicale po rimski zasedbi v take predele nove pridobitve in navade (s kultu, z načinom poimenovanja oseb, z življenjsko vsakdanjostjo, družbenimi odnosi, materialno kulturo itd.) — če niso bili Rimljani na posameznih točkah bistveno zainteresirani, n. pr. na vojaških postojankah, carinskih in

poštних postajah, industrijsko-eksploatacijskih središčih in podobno. Carinskih postaj zaradi oddaljenosti provincialne meje v antiki tod ni bilo. Vojaške postojanke so bile še v prvi polovici II. stoletja koncentrirane ob Donavi, ob meji imperija. Poštna organizacija se je najprej razcvetala predvsem po Apeninskem polotoku in šele za časa cesarja Nerve gosteje prepregla province. Delovala je kajpada že pred njim, vendar samo po najvažnejših progah in največ v vojaške namene.

Kako počasi pa se je v toku I. stoletja upravna organizacija razvijala, kaže ustanavljanje in razvoj mestnih naselij. *Emona* je bila ustanovljena n. pr. kot kolonija (za veterane) že med leti 15–30 kot edina tako zgodaj; *Celeia* kot civilno-upravna postojanka okoli leta 50; šele nato pridejo mestne ustanove pod Vespazijanom in Domitijanom, *Flavia Solva* in *Neviodunum*, medtem ko je *Poetovio* prešla izpod vojaške uprave v civilno šele za Trajana. Tako počasi je dozorevalo podeželje; kajti šele če je le-to na določeni ekonomski višini, ima mesto pogoje za nastanek in razvoj.

Ko je torej upravno poslovanje močnejše zajelo notranjost dežele (z razpleteno pošto službo, s točnim evidentiranjem zemljišč in dajatev, s strogim izvajanjem rekrutacije), ko so se naselja tesneje povezovala, ko je neverjeten razcvit ob obratu med I. in II. stoletjem opazen ne le v mestih, ampak tudi v zakotnejših postojankah, ki jih je ekonomsko dvigal in omogočal naseljenec med drugim kamenite nagrobnike, tedaj moramo tudi v današnji Dolnji Lendavi predpostaviti večji razcvet, življenje, ki je gosteje jelo utripati v smeri iz Poetovije in Andantonije v Savarijo.

Pri takem položaju, ki ga po današnjem stanju preiskovanja več ali manj utemeljeno predpostavljamo, se je treba vprašati, če bi se dalo o Vibenu, Vanijevem sinu, ugotoviti morda tudi, od kod izvira oziroma h kateri etnični skupini pripada. Po imenu sodeč, spada h keltskemu jezikovnemu krogu; oblika njegovega imena se pojavlja še v naslednjih krajih (slika 3).

Vibenus. 1. *M. Iuventius Vibenus*; CIL III 5034 Hüttenberg, mun. Virunum. 2. *Vibenus Cousonis f.* CIL III 5104 Slovenj Gradec, mun. Celeia. 3. [*Vib*]enus [*Quart*]; CIL III 11636 Deinsberg, mun. Virunum. 4. *Vibenus Vanni f.* CIL III 4149 = AIJ 448 Dolnja Lendava, col. Poetovio. 5. *Vibenus Vindonis*; CIL III 5105 Zg. Dovže, mun. Celeia. 6. *Aper Vibeni*; CIL III 5026 Zwischenwäs-

* Tako Saria l. c.

sern, mun. Virunum. 7. *Candidus Vibeni f.* CIL III 11749 Semriach v dolini Mure, mun. Fl. Solva. 8. *Crispinus Vibeni*; JöAI 18, 1915, 107 V, v. 1. Flavia Solva. 9. *Matern[a] Vibeni f.* Sv. Hema pri Klobasnici (b. Globasnitz), mun. Virunum, R. Egger, Frühchristl. Kirchenbauten 1916, 74 (= CIL III 5079 + p. 1825). 10. *Vibena Vibeni*; CIL III 11743 Kugelstein v dolini Mure, mun. Fl. Solva. 11. *Viben(a) Vibeni filia*. Zgornja ves pri Žvabeku (b. Schwabegg), mun. Virunum. S. Singer, Dekanat Jauntal, Klagenfurt 1936, 30 n. 38. 12. *Vibeni* (gen.); CIL III 4993. Trušnje pri Velikovcu (Trixen p. Völkermarkt), mun. Virunum. 13. *Vibeno* (dat.); CIL III 5035 Silberberg, mun. Virunum. 14. *Vibe[n]o* (dat.), Varpja ves pri Gosposvetah (Arndorf), mun. Virunum. Car 128, 1938, 115.

Vibena. 1. *Vibena Ingenui f.* CIL III 14365, 2 Althofen, mun. Virunum. 2. *[V]ibena Vibeni*; CIL III 11743 Kugelstein v dolini Mure, mun. Fl. Solva. 3. *Viben(a) Vibeni filia*. Zgornja ves pri Žvabeku (b. Schwabegg), mun. Virunum. S. Singer, Dekanat Jauntal 1936, 30 n. 38. 4. *Viben(a)e* (dat.); CIL III 11635 Deinsberg, mun. Virunum.

Vibenius. *Vibenius Primitius*; CIL III 4991 Virunum.

Vibenia. *Vibeniae Ursae* (dat.); CIL III 4992 Virunum.

Vibennius. *M. Vibennius C. f. Pal. Severus Pisis, evocatus Caesaris Avg.* AE 1927, 102 Italia, via Cassia.

Vibennia. *Vibenniae* (dat.); CIL III 5506 Rosseg v dolini Rabe, mun. Fl. Solva.

Vebenus. *Victorinus Vebeni*; CIL III 11635 Deinsberg, mun. Virunum.

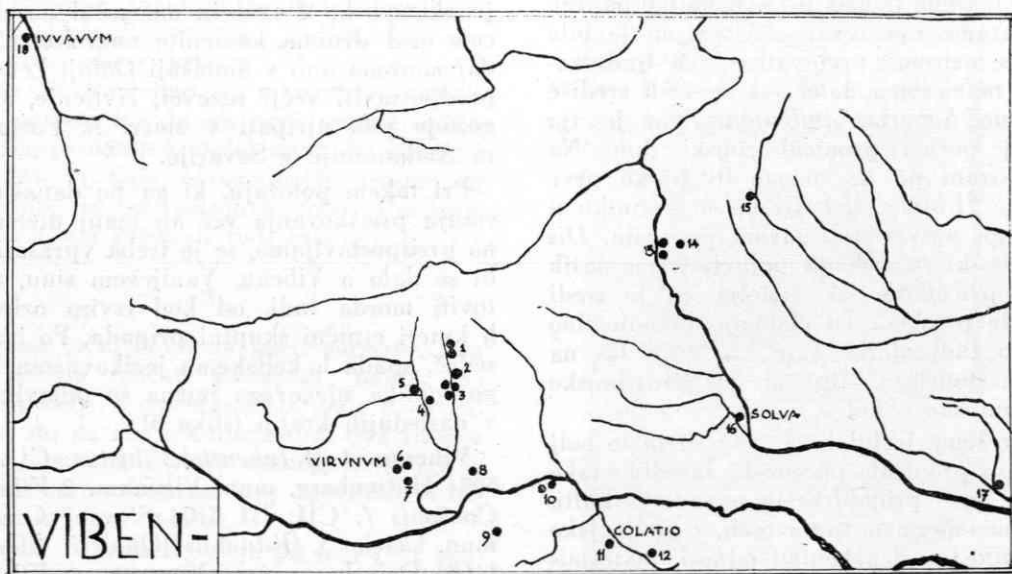
Vivenus. *Samianta Viveni*; CIL III 5550 Nonnberg, mun. Iuvavum.

Vibina. *Vibina Ursini*; CIL III 5035 Silberberg, mun. Virunum.

Ime *Vannus* je epigrafsko izpričano le dvakrat, namreč v Dolnji Lendavi ter v CIL III 5421 Geisthal, mun. Fl. Solva [*Suaduci(a)e Vanni f.*]; dalje dvakrat v oblikah *Vannius* (CIL III 4224 Scarbantia; AE 1929, 107 Köln); enkrat pa v obliki *Vannianus* (CIL III 11625 St. Walburgen, mun. Virunum).

Keltsko ime s korenem in osnovo *Viben-* je ohranjeno torej v 25 primerih; naglas izpričujeta obliki *Vibennius* in *Vibennia*. S karte (slika 3), kjer je vrisana njegova razprostranjenost, je razvidno, da je bilo imensko osredje na klasičnem noriškem prostoru, namreč med postojankama *Colatio in No-reia*, z rahlo tendenco po zgostitvi na prostoru severno od *Virunuma*.* Iz osredja iztrgan, nekak obrobni značaj imajo pojave tega imena v območju Iuvava, v dolini Rabe ter v Dolnji Lendavi. To so eksponenti, ki jih je kakršnakoli sila iztrgala s prvotnih tal. Tudi enkratna pojava imena v Italiji ne pomeni niti protiuteži niti na-

* Cf. kar pišeta k božtvu *Vibes* iz Beljaka R. Egger, Car 125, 1935, 139 ss. ter H. Vettters ib. 140, 1950, 140 ss., kjer opozarjata na analogijo z osebnim imenom *Vibenus*.

Sl. 3. Geografski prikaz razprostranjenosti keltskega imena z osnovo *Viben-*

1 Silberberg. 2 Hüttenberg, 3 Deinsberg b. Guttagring. 4 Althofen. 5 Zwischenwässern. 6 Gosposvete (Zollfeld, Virunum). 7 Varpja vas (Arndorf). 8 Trušnje pri Velikovcu (Trixen b. Völkermarkt). 9 Juna gora (Jaunberg). 10 Zv. ves pri Žvabeku (Oberdorf b. Schwabegg). 11

Slovenj Gradec. 12 Zg. Dovže, okr. Slovenj Gradec. 13 Kugelstein. 14 Semriach. 15 Rosseg a. d. Feistritz. 16 Leibnitz (Flavia Solva). 17 Dolnja Lendava. 18 Nonnberg-Salzburg (Iuvavum)

sprotnega dokaza, kajti tam umrli *M. Vibennius Severus* je bil vojak, vojake pa je — kot znano — služba zanašala po vsem imperiju.

Na noriškem prostoru je ime lahko obstajalo najdlje izza srednje faze mlajše železne dobe, ko so se Kelti v gostejših, arheološko že dokazanih skupinah jeli tod naseljevati. Obdržalo pa se je tudi v novem, rimskem obdobju sredi vse bolj pronicajočih latinskih imen. Ščasoma je morda prešlo, kot je polagoma izginjala stara rodovna skupnost in keltska plemenska uprava v rimski municipalni upravi. Morda pa tudi ne. Premalo je za kasnejša obdobja sporočil, ki bi dovoljevala trdno sodbo.

Na kratko povzeto, je *Vibenus Vanni f.* keltskega rodu, čigar predniki izvirajo iz noriškega območja med naselji *Colatio—Noreia*. Prejkone v drugi polovici I. stoletja se je iz nekih (morda ekonomskih) razlogov naselil na področju, ki se je novim pridobitvam šele odpiralo. Na novem mestu je imel materialno dober položaj, kot kaže marmornat nagrobnik, po katerem se tudi loči od velike večine tod nedvomno panonskega prebivalstva.

Drugi nagrobni kamen je bil odkrit ob renoviranju katoliške župne cerkve v Soboti, kjer je še danes vzidan, najden pa je bil najbrž nedaleč, nekje v mestnem območju. Kamen je iz belega marmora, razbit v dve polovici, vmes velik del manjka (slika 4). Napisno polje obdajata spiralna polstebra, ki nosita prečno — z rastlinskim ornamentom okrašeno — gredo. V zatrepu je kantharos z zmajema ob straneh, nad zaklinkoma leva, ki držita s prednjima tacama ovono glavo; med obema je kamena kocka, okrašena z rozeto. Pod napisnim poljem morska pošast. Višina nagrobnika = 184, širina = 79, višina črk = 6—9 cm.

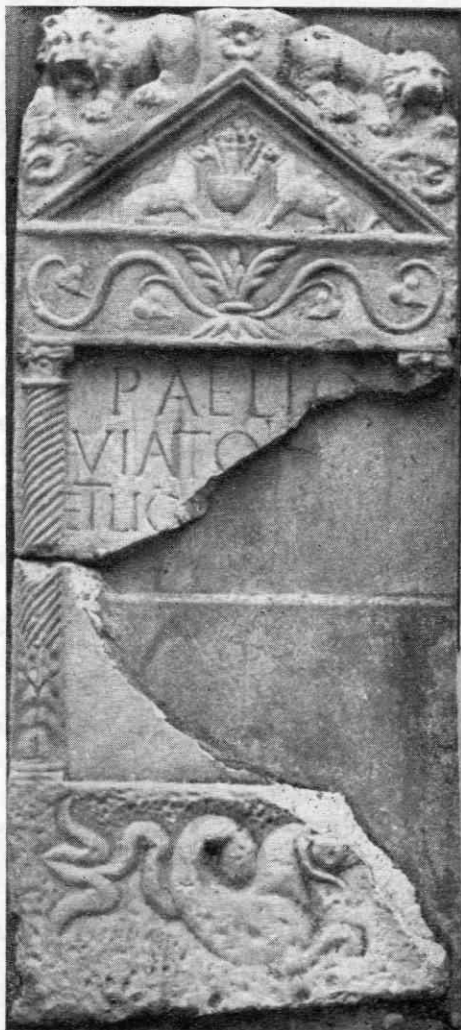
P(ublio) Aelio Viator[i..] et Lic[.ia]e | c[oniugi] |⁵ v [.....]

Publiju Aeliju Viatorju in ženi Lic[.ia]e

Literatura je navedena zgoraj. 3. Saria čita *Lic[ini]ae*.

Nagrobni napis je na najzanimivejšem delu — na prostoru, kjer je stalo zapisano ime žene — fragmentiran. Za določanje njene (morda tudi moževe) etnične pripadnosti pa bi ravno to ime bilo odločilno, moževo je namreč v tem pogledu povsem stereotipno. Sarijeva dopolnitev v *Lic[ini]ae* je dokaj negotova, posebno če bi — upravičeno — predpostavili, da izvira iz panonskega območja; tedaj bi bila dopolnitev v *Lic[ovia]e* n. pr. bolj utemeljena; so pa na razpologo tudi druge. Iz moževega imena

je zgolj razvidno, da je prejel pravice državljana za cesarja Hadrijana. *Cognomen Viator*, ki ga nosi, pomeni lahko dvoje: 1. (po)potnik; 2. sel, uradni pošel, ki prenaša vesti ali pošto, nekak sodni sluga. Ime je mogel prejeti na tri načine: 1. ali ob rojstvu, na primer podedovano ali vzdeto od očeta; 2. kot šegav vzdevek (*signum*), ki bi ponazarjal na primer kako značajno lastnost ali podobno; 3. od posla, ki ga je opravljal. Prvi in drugi primer sta bolj malo verjetna, precej razlogov pa ima tretja možnost, posebno ker je enakih vzdevkov dokaj dokumentiranih in ker bi se zanj težko trdilo, da spada v register iliro-keltskega imenskega sklopa. Za to razlago bi govorile razmere v provinci, kjer je ta poklic nedvomno prihajal v poštev, dalje, tedaj še slabo razvita poštna organizacija, tretjič, vzdevek sam, kajti predpostaviti moramo, da je imel *Viator* za mlada prejkone

Sl. 4. Rimski nagrobnik iz Sobote; AIJ 447

ilirsko ime, ki je bilo za Rimljane na eni strani teže izgovorljivo, na drugi pa so ga raje označili enostavno s poklicem, kar je bilo najpreprosteje in najjasneje. Končno pa ne smemo prezreti dejstva, da je bil v Hadrijanovem času *odlikovan* z državljanstvom. Ali so bile državljanske pravice, ki jih je prejel in ki so prehajale tudi na otroke, polne ali le delne (*optimo* ali *minuto iure*), ni odločilno. V primeri z večino provincialnega prebivalstva je bil *Viator* vsekakor visoko odlikovan. V oñem obdobju sicer Rimljani res niso štedili s podeljevanjem državljanskih pravic, a nedvomno jih je pri vsakem primeru vodil določen razlog. Računati je treba, da je bil mož odlikovan — podobno kot vojaki-provinciaci ob koncu vojaškega službovanja —, ko je v svojem poklicu odslužil rimski državi, se pravi, na pragu starosti. V rimsko službo je stopil torej v času cesarjev Nerva ali Trajana. Konkreten razlog, zakaj bi bil stopil pod Nervo v tovrstno službo, bi lahko bilo tedanje razširjanje poštnega omrežja. Viatorski posel pa bi pod Trajanom lahko prišel še do večje veljave zaradi njegovih dolgoletnih bojev v Dakiji. Naj bo temu tako ali drugače, *Viator* je vsekakor imel zasluge; državljanstvo mu je bilo uradno podeljeno za časa cesarja Hadrijana in s tem — v skladu s tedanjo navado — tudi *praenomen* in *gentile* cesarja: *P. Aelius*.

Nekje v Prekmurju — o tem se vsi raziskovalci strinjajo — je treba lokalizirati rimsko poštno postajo *Halicanum*. Ime *Halicanum* ima, kot menijo jezikoslovci, ilirski koren. V antičnih virih je zabeleženo štirikrat (slika 5), enkrat v II. stoletju namreč pri geografu Ptolomeju (ed. Cuntz s. v.) v delno popačeni obliki *Oliuakov*; v IV. stoletju jo dvakrat omenja It. Ant. (261, 9 ss.) in sicer ob cesti *Poetovio—Savaria*; v VI. stoletju pa anonimni geograf iz Ravene (216,3).

Že stari proučevalci antične geografije so iskali mesto v območju Prekmurja. Tam ga iščejo še danes. Vendar so v podrobnostih mnenja deljena, kot je razvidno iz naslednjega pregleda glavne literature.

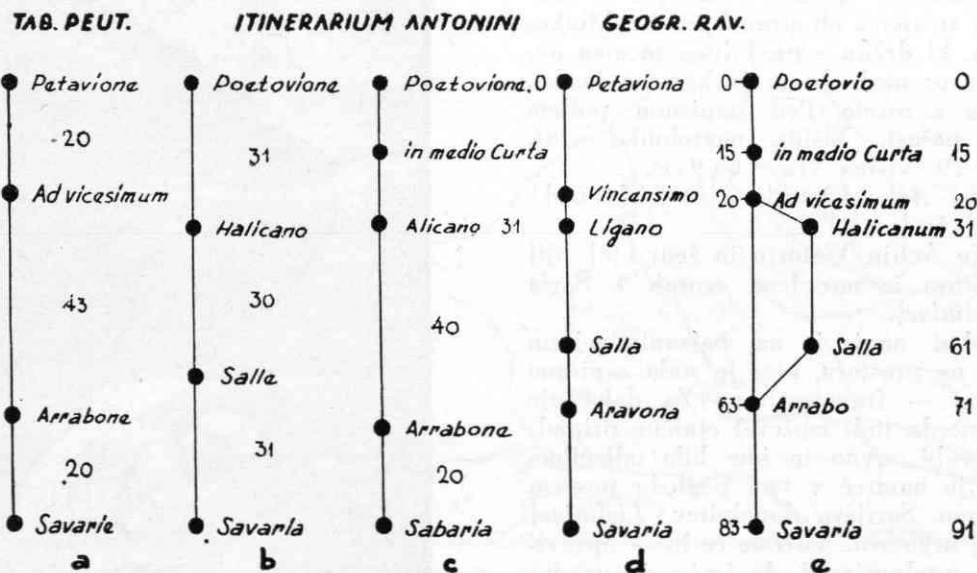
Cluverius Philippus, *Germania antiqua cum Vindelicia et Norico*, Gvelferbyti 1663 p. 743: lokalizira *Halicanum* na Rakelsburg (Radgona).

Mannert K. M., *Geographie der Griechen und Römer*, 3. Teil (Germania, Raetia, Noricum, Pannonia) Nürnberg 1792 p. 763: prehod čez Muro, tik severno od Čakovca.

Reichard, *Thesaur. Topogr.*, Norimb. 1824: Nagy-Sál.

A. Muchar, *Geschichte von Steiermark I*. Graetz 1844, p. 262: Mursko Središče.

A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, III. Band, Leipzig 1848, 480: se pri-

Sl. 5. Antični viri, ki omenjajo cesto *Poetovio* (Ptuj) — *Savaria* (Szombathely) [a-d] ter možnostna rekonstrukcija stanja po itinerarijih [e]. Arabske številke označujejo razdalje v rimski milj (milia passum) = 1458 m

ključuje Mucharjevemu mnenju, torej: Mursko Središče.

E. v. Sacken, JbZK 1, 1856, 81 ss.: niha med lokalizacijo na Mursko Središče ter Dolnjo Lendavo.

R. in H. Kiepert, CIL III suppl. 2 (1902) Tab. VII Pannonia: Dolnja Lendava.

F. Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Ljubljana 1926, 24: se nagiba k lokalizaciji v Mursko Središče.

A. Graf, Uebersicht der antiken Geographie von Pannonien, Budapest 1936, 69: Mursko Središče.

B. Saria, AIJ p. 195 ter Archäol. Karte von Jugoslavien, Blatt Ptuj (Zagreb 1936) 88: se v drugem primeru nagiba k Dolnji Lendavi, v prvem pa h Gornji.

F. Baš, Karta arheoloških najdišč v Pokrajinskem muzeju v Mariboru: identificira *Halicanum* s krajem Ivanci.

Vsa ta preiskovanja so bila, razumljivo, tesno povezana s preiskovanjem poteka antične ceste med Ptujem in Savarijo. Točke in najdbe za odsek med Ptujem in Ljutomerom je pregledno zbral B. Saria v arheološki karti, list Ptuj (gl. zgoraj); potek ceste na madžarskem prostoru pa najnazornejše podaja A. Graf v citiranem delu. Tudi v tej stvari se vsi raziskovalci ne strinjajo med seboj. Ker je med obema itinerarijema, ki opisujeta to progo — Itinerarium Antonini ter Tabula Peutingeriana —, za približno 12 kilometrov razlike v dolžini ceste med Ptujem in Rabo in ker omenja postaji *Curta* in *Halicanum* le It. Ant. —, menijo n. pr. Stegenšek, ČZN VII 1910, 128 ss., Miller, Itineraria Romana (Stuttgart 1916) 456 ter Saria, Blatt Ptuj 87 s., da gre za dva kraka iste ceste — za udobnejšo daljšo in za bližnjico —; Mommsen, CIL III p. 525 in Graf o. c. 68 s. pa, da za eno in isto cesto z različno omenjenimi postajami, pri čemer jim je v veliko cporo Geogr. Rav., ki našteva vse postaje pravilno zaporedno. Ta argument Saria zavrne z geografovo netočnostjo in vztraja na mnenju, da sta obe cesti, ki ju zagovarja, tudi v terenu različno vidni (AIJ p. 195 s.). Ostali pa se s tem več ali manj skladajo.

To so dosedanji poskusi lokalizacije postaje *Halicanum* in ceste *Poetovio—Savaria*. Mislim, da bi ne bilo umestno, če bi poskušal novo lokalizacijo, kajti to je delo, ki ga je treba reševati ne le pri zemljevidu in s kombiniranjem, temveč predvsem na terenu. Kar bi bilo mogoče zagovarjati na osnovi arheološke topografije, bi bilo naslednje:

Grupacija rimskih točk v Prekmurju se razvija prvenstveno ob dveh črtah: 1. Radgona—Dokležovje—Kot ter 2. Veržej—Dokležovje—Kobilje; obe se križata na prostoru med Veržejem in Soboto. Najpomembnejše prekmurske antične najdbe izvirajo doslej iz Dolnje Lendave ter s prostora okoli Dokležovja, pri čemer je treba upoštevati, da je bila Dolnja Lendava sistematično preiskovana in to z namenom, dokazati tam *Halicanum*, območje Dokležovja pa ne. Drugod se v Prekmurju ni kopalo. Skratka, kabinetni študij nakazuje veliko verjetnost, da bo treba potek glavne ceste *Poetovio—Savaria* na prostoru Prekmurja pomakniti z doslej običajne trase, s tem pa tudi lokalizacijo postaje. Zaradi tega bo treba tudi ostale postaje, ki še vedno niso točno opredeljene (*In medio Curta*, *Ad vicinum*), iskati v podaljšku te črte. Dalje, razdalje, ki jih rimski itinerariji podajajo, nikakor ne dovoljujejo lokalizacije Dolnja Lendava; po njih bi bilo treba postajo iskati v nekem širšem krogu. Tudi to dejstvo bi torej podpiralo misel o lokalizaciji postaje *Halicanum* na tisto traso, ki jo je nakazala razporedba rimskih najdišč v Prekmurju.

K temu pride, končno, dejstvo, da sta bila čez Muro v zgodovinskih časih ustaljena dva prehoda: eden pri Murskem Središču, drugi pri Veržeju; dokaj je verjetnosti, da jih tudi v antiki v tem sektorju ni bilo več. Torej bi bilo treba iskati prehod ceste *Poetovio—Savaria* bodisi ob enem ali drugem brodu. Najdbe — kot je razvidno s karte — nagibajo utež na drugega.

*

Naj podčrtam na kraju, da je glavna želja napisanega, dati prvi skupni pregled arheoloških ugotovitev za Prekmurje in koristiti tistim, ki so najvažnejši viri arheološke znanosti: krajevnim ljubiteljem starin in zgodovine domačih tal. Čas bi bil, da bi soboški muzej tesno združil vse te okrog sebe, da bi si pridobil arheologa in sistematično, leto za letom odstiral pogled v preteklost prostora, ki je — vsaj arheološko — še danes med najbolj nepoznanimi v Sloveniji, ne pa med najmanj zanimivimi. S tem bi razbremenil mariborski Pokrajinski muzej, postal bi gibčen, napreden in samsvoj tudi na historičnem področju.